॥ अभिश्रवण-मन्त्राः ॥

॥ पुरुषसूक्तम् ॥

(तैत्तिरीयारण्यके प्रपाठकः - ३ / अनुवाकः - १२–१३)

स॒हस्र॑शीर्षा॒ पुरु॑षः। स॒ह॒स्रा॒क्षः स॒हस्र॑पात्। स भूमिं॑ वि॒श्वतो॑ वृ॒त्वा। अत्य॑तिष्ठद्दशाङ्गु॒लम्॥ पुरु॑ष ए॒वेद꣣ꣳ सर्वम्॑। यद्भू॒तं यच्च॒ भव्य॑म्। उ॒तामृ॑त॒त्वस्येशा॑नः। यदन्ने॑नाति॒रोह॑ति॥ ए॒तावा॑नस्य महि॒मा। अतो॒ ज्यायाꣳ॑श्च॒ पूरु॑षः। पादो॑ऽस्य॒ विश्वा॑ भू॒तानि॑। त्रि॒पाद॑स्या॒मृतं॑ दि॒वि॥ त्रि॒पादू॒र्ध्व उदै॒त्पुरु॑षः। पादो॑ऽस्ये॒हाऽऽभ॑वा॒त्पुनः॑। ततो॒ विश्व॒ङ्व्य॑क्रामत्। सा॒श॒ना॒न॒श॒ने अ॒भि॥ तस्मा॑द्वि॒राड॑जायत। वि॒राजो॒ अधि॒ पूरु॑षः। स जा॒तो अत्य॑रिच्यत। प॒श्चाद्भूमि॒मथो॑ पु॒रः॥ यत्पुरु॑षेण ह॒विषा॑। दे॒वा य॒ज्ञमत॑न्वत। व॒स॒न्तो अ॑स्याऽऽसी॒दाज्यम्॑। ग्री॒ष्म इ॒ध्मः श॒रद्ध॒विः॥ स॒प्तास्या॑ऽऽसन् परि॒धय॑ः। त्रिः स॒प्त स॒मिध॑ः कृ॒ताः। दे॒वा यद्य॒ज्ञं त॑न्वा॒नाः। अब॑ध्न॒न् पुरु॑षं प॒शुम्॥ तं य॒ज्ञं ब॒र्हिषि॒ प्रौक्षन्॑। पुरु॑षं जा॒तम॑ग्र॒तः। तेन॑ दे॒वा अय॑जन्त। सा॒ध्या ऋष॑यश्च॒ ये॥ तस्मा॑द्य॒ज्ञात्स॑र्व॒हुतः॑। सम्भृ॑तं पृषदा॒ज्यम्। प॒शूꣳस्ताꣳश्च॑क्रे

वायव्यान्। आरण्यान्ग्राम्याश्च ये॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः। ऋचः सामानि जज्ञिरे। छन्दाꣳसि जज्ञिरे तस्मात्। यजुस्तस्मादजायत॥ तस्मादश्वा अजायन्त। ये के चोभयादतः। गावो ह जज्ञिरे तस्मात्। तस्माज्जाता अजावयः॥ यत्पुरुषं व्यदधुः। कतिधा व्यकल्पयन्। मुखं किमस्य कौ बाहू। कावूरू पादावुच्येते॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीत्। बाहू राजन्यः कृतः। ऊरू तदस्य यद्वैश्यः। पद्भ्याꣳ शूद्रो अजायत॥ चन्द्रमा मनसो जातः। चक्षोः सूर्यो अजायत। मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च। प्राणाद्वायुरजायत॥ नाभ्या आसीदन्तरिक्षम्। शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत। पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्। तथा लोकाꣳ अकल्पयन्॥ वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसस्तु पारे॥ सर्वाणि रूपाणि विचित्य धीरः। नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्ते॥ धाता पुरस्ताद्यमुदाजहार। शक्रः प्रविद्वान् प्रदिशश्चतस्रः। तमेवं विद्वानमृत इह भवति। नान्यः पन्था अयनाय विद्यते॥ यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः। तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्। ते ह नाकं महिमानः सचन्ते। यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः॥ अद्भ्यः सम्भूतः पृथिव्यै रसाच्च। विश्वकर्मणः

समवर्तताधि। तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति। तत्पुरुषस्य विश्वमाजानमग्रे॥ वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसः परस्तात्। तमेवं विद्वानमृत इह भवति। नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय॥ प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तः। अजायमानो बहुधा विजायते। तस्य धीराः परिजानन्ति योनिम्। मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः॥ यो देवेभ्य आतपति। यो देवानां पुरोहितः। पूर्वो यो देवेभ्यो जातः। नमो रुचाय ब्राह्मये॥ रुचं ब्राह्मं जनयन्तः। देवा अग्रे तदब्रुवन्। यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यात्। तस्य देवा असन् वशे॥ ह्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यौ। अहोरात्रे पार्श्वे। नक्षत्राणि रूपम्। अश्विनौ व्यात्तम्। इष्टं मनिषाण। अमुं मनिषाण। सर्वं मनिषाण॥

॥ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

॥ नारायणसूक्तम् ॥

(तैत्तिरीयारण्यके प्रपाठकः - १० / अनुवाकः - १३)

सहस्रशीर्षं देवं विश्वाक्षं विश्वशम्भुवम्। विश्वं नारायणं देवमक्षरं परमं पदम्। विश्वतः परमान्नित्यं विश्वं

नारायणꣳ हरिम्। विश्वमेवेदं पुरुषस्तद्विश्वमुपजीवति। पतिं विश्वस्याऽऽत्मेश्वरꣳ शाश्वतꣳ शिवमच्युतम्। नारायणं महाज्ञेयं विश्वात्मानं परायणम्। नारायणपरो ज्योतिरात्मा नारायणः परः। नारायण परं ब्रह्म तत्त्वं नारायणः परः। नारायणपरो ध्याता ध्यानं नारायणः परः। यच्च किञ्चिज्जगत्सर्वं दृश्यते श्रूयतेऽपि वा॥

अन्तर्बहिश्च तत्सर्वं व्याप्य नारायणः स्थितः। अनन्तमव्ययं कविꣳ समुद्रेऽन्तं विश्वशम्भुवम्। पद्मकोश प्रतीकाशꣳ हृदयं चाप्यधोमुखम्। अधो निष्ठ्या वितस्त्यान्ते नाभ्यामुपरि तिष्ठति। ज्वालमालाकुलं भाती विश्वस्याऽऽयतनं महत्। सन्ततꣳ शिलाभिस्तुलम्बत्याकोशसन्निभम्। तस्यान्ते सुषिरꣳ सूक्ष्मं तस्मिन्त्सर्वं प्रतिष्ठितम्। तस्य मध्ये महानग्निर्विश्वार्चिर्विश्वतोमुखः। सोऽग्रभुग्विभजन्तिष्ठन्नाहारमजरः कविः। तिर्यगूर्ध्वमधः शायी रश्मयस्तस्य सन्तता। सन्तापयति स्वं देहमापादतलमस्तकः। तस्य मध्ये वह्निशिखा अणीयोर्ध्वा व्यवस्थितः। नीलतोयदमध्यस्थाद्विद्युल्लेखेव भास्वरा। नीवारशूकवत्तन्वी पीता भास्वत्यणूपमा। तस्याः शिखाया मध्ये परमात्मा

व्यवस्थितः। स ब्रह्म स शिवः स हरिः सेन्द्रः सोऽक्षरः परमः स्वराट्॥ ऋतꣳ सत्यं परं ब्रह्म पुरुषं कृष्णपिङ्गलम्। ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्षं विश्वरूपाय वै नमो नमः।

नारायणाय विद्महे वासुदेवाय धीमहि। तन्नो विष्णुः प्रचोदयात्।

विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विममे रजाꣳसि यो अस्कभायदुत्तरꣳ सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णोरराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः श्नप्त्रेस्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि विष्णवे त्वा॥

॥ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

॥कृणुष्व पाजः॥

(तैत्तिरीयसंहितायां काण्डम् - १ / प्रपाठकः - २ / अनुवाकः - १४ / पञ्चादयः – २८–३४)

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाꣳ इभेन। तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः। तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूꣳष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः। प्रति स्पशो

वि सृ॑ज॒ तूर्णि॑तमो॒ भवा॑ पा॒युर्वि॒शो अ॒स्या अद॑ब्धः। यो नो॑ दू॒रे अ॒घश॑ꣳसो॒ यो अन्त्यग्ने॒ माकि॑ष्टे॒ व्यथि॒रा द॑धर्षीत्॥१॥

उद॑ग्ने तिष्ठ॒ प्रत्याऽऽत॑नुष्व॒ न्य॑मित्राꣳ ओषतात्तिग्महेते। यो नो॒ अरा॑तिꣳ समिधान च॒क्रे नी॒चा तं ध॑क्ष्यत॒सं न शुष्कम्॑। ऊ॒र्ध्वो भ॑व॒ प्रति॑ वि॒ध्याध्य॒स्मदा॒विष्कृ॑णुष्व॒ दैव्या॑न्यग्ने। अव॑ स्थि॒रा त॑नुहि यातु॒जूना॑ जा॒मिमजा॑मिं॒ प्र मृ॑णीहि॒ शत्रून्॑। स ते॑ जानाति सुम॒तिं य॑विष्ठ॒ य ईव॑ते॒ ब्रह्म॑णे गा॒तुमैर॑त्॥२॥

विश्वा॑न्यस्मै सु॒दिना॑नि रा॒यो द्यु॒म्नान्य॒र्यो वि दुरो॑ अ॒भि द्यौ॑त्। सेद॑ग्ने अस्तु सु॒भगः॑ सु॒दानु॒र्यस्त्वा॒ नित्ये॑न ह॒विषा॒ य उ॒क्थैः। पिप्री॑षति॒ स्व आयु॑षि दुरो॒णे विश्वेद॑स्मै सु॒दिना॒ साऽस॑दि॒ष्टिः। अर्चा॑मि ते सुम॒तिं घोष्य॒र्वाक्सं ते॑ वा॒वाता॑ जरतामि॒यङ्गीः॥३॥

स्वश्वा॑स्त्वा सु॒रथा॑ मर्जयेमा॒स्मे क्ष॒त्राणि॑ धारये॒रनु॒ द्यून्। इ॒ह त्वा॒ भूर्या च॑रे॒दुप॒ त्मन्दोषा॑वस्तर्दीदि॒वाꣳस॒मनु॒ द्यून्। कीड॑न्तस्त्वा सु॒मन॑सः सपेमा॒भि द्यु॒म्ना त॑स्थि॒वाꣳसो॒ जना॑नाम्। यस्त्वा॒ स्वश्वः॑ सुहिर॒ण्यो अ॑ग्न उप॒याति॒ वसु॑मता॒ रथे॑न। तस्य॑ त्रा॒ता भ॑वसि॒ तस्य॒ सखा॒ यस्त॑ आति॒थ्यमा॑नु॒षग्जु॒जोष॑त्। म॒हो रु॑जामि ब॒न्धुता॒

वचो॑भि॒स्तन्मा॑ पि॒तुर्गोत॑मा॒दन्वि॑याय॥४॥

त्वं नो॑ अ॒स्य वच॑सश्चिकिद्धि॒ होत॑र्यविष्ठ सुक्रतो॒ दमू॑नाः। अस्व॑प्नजस्त॒रण॑यः सु॒शेवा॒ अत॑न्द्रासोऽवृ॒का अश्र॑मिष्ठाः। ते पा॒यवः॑ स॒ध्रिय॑ञ्चो नि॒षद्याऽग्ने॒ तव॑ नः पान्त्वमूर। ये पा॒यवो॑ मामते॒यं ते॑ अग्ने॒ पश्य॑न्तो अ॒न्धं दु॑रि॒तादर॑क्षन्। र॒रक्ष॒ तान्थ्सु॒कृतो॑ वि॒श्ववे॑दा॒ दिप्स॑न्त॒ इद्रि॒पवो॒ ना ह॑ देभुः॥५॥

त्वया॑ व॒यꣳ स॑ध॒न्य॑स्त्वोता॒स्तव॒ प्रणी॑त्यश्याम॒ वाजान्॑। उ॒भा शꣳसा॑ सूदय सत्यतातेऽनुष्ठु॒या कृ॑णुह्यह्रयाण। अ॒या ते॑ अग्ने स॒मिधा॑ विधेम॒ प्रति॒ स्तोमꣳ॑ श॒स्यमा॑नं गृभाय। दहा॒ऽशसो॑ र॒क्षसः॑ पा॒ह्य॑स्मान्द्रु॒हो नि॒दो मि॑त्रमहो अव॒द्यात्। र॒क्षो॒हणं॑ वा॒जिन॒माऽऽजि॑घर्मि मि॒त्रं प्रथि॑ष्ठ॒मुप॑ यामि॒ शर्म॑। शिशा॑नो अ॒ग्निः क्रतु॑भिः॒ समि॑द्धः॒ स नो॒ दिवा॒ स रि॒षः पा॑तु॒ नक्तम्॑॥६॥

वि ज्योति॑षा बृह॒ता भा॑त्य॒ग्निरा॒विर्विश्वा॑नि कृणुते महि॒त्वा। प्रादे॑वीर्मा॒याः स॑हते दु॒रेवाः॒ शिशी॑ते॒ शृङ्गे॒ रक्ष॑से वि॒निक्षे॑। उ॒त स्वा॒नासो॑ दि॒विष॑न्त्व॒ग्नेस्ति॒ग्मायु॑धा॒ रक्ष॑से॒ हन्त॒वा उ॑। मदे॑ चिदस्य॒ प्ररु॑जन्ति॒ भामा॒ न व॑रन्ते परि॒बाधो॒ अदे॑वीः॥७॥

॥ रक्षोहणो वलगहनः ॥

(तैत्तिरीयसंहिता १.३.२)

र॒क्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामी॒दम॒हं तं व॑ल॒गमुद्व॑पामि॒ यं नः॑ समा॒नो यमस॑मानो निच॒खाने॒दमे॑न॒मध॑रं करोमि॒ यो नः॑ समा॒नो योऽस॑मानोऽराती॒यति॑ गाय॒त्रेण॒ छन्द॒साऽव॑बाढो वल॒गः किमत्र॑ भ॒द्रं तन्नौ॑ स॒ह वि॒राड॑सि सपत्न॒हा स॒म्राड॑सि भ्रातृव्य॒हा स्व॒राड॑स्यभिमाति॒हा वि॑श्वा॒राड॑सि॒ विश्वा॑सां ना॒ष्ट्राणा॑ꣳ ह॒न्ता (३)

र॑क्षो॒हणो॑ वलग॒हनः॒ प्रोक्षा॑मि वैष्ण॒वान् र॑क्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॒ऽव॑ नयामि वैष्ण॒वान् यवो॑ऽसि य॒वया॒स्मद्वेषो॑ य॒वयारा॑ती रक्षो॒हणो॑ वलग॒हनोऽव॑ स्तृणामि वैष्ण॒वान् र॑क्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॒ऽभि जु॑होमि वैष्ण॒वान् र॑क्षो॒हणौ॑ वलग॒हना॒वुप॑ दधामि वैष्ण॒वी र॑क्षो॒हणौ॑ वलग॒हनौ॒ पर्यू॑हामि वैष्ण॒वी र॑क्षो॒हणौ॑ वलग॒हनौ॒ परि॑ स्तृणामि वैष्ण॒वी र॑क्षो॒हणौ॑ वलग॒हनौ॑ वैष्ण॒वी बृ॒हन्न॑सि बृ॒हद्भ्रा॑वा बृह॒तीमिन्द्रा॑य॒ वाचं॑ वद॥ (४)

॥सोमाय पितृमते॥

(तैत्तिरीयसंहिता १.८.५)

सोमा॑य पितृ॒मते॑ पुरो॒डाश॒ꣳ षट्क॑पालं॒ निर्व॑पति पि॒तृभ्यो॑ बर्हि॒षद्भ्यो॑ धा॒नाः पि॒तृभ्यो॑ऽग्निष्वा॒त्तेभ्यो॑ऽभिवा॒न्याये॑ दु॒ग्धे म॒न्थमे॒तत् ते॑ तत॒ ये च॒ त्वामन्वे॒तत् ते॑ पितामह प्रपितामह॒ ये च॒ त्वामन्वत्र॑ पितरो यथाभा॒गं म॑न्दध्व॒ꣳ सुस॒न्दृशं॑ त्वा व॒यं मघ॑वन् मन्दिषी॒महि॑॥ प्र नू॒नं पू॒र्णव॑न्धुरः स्तु॒तो या॑सि॒ वशा॒ꣳ अनु॑॥ योजा॒ न्विन्द्र ते॒ हरी॑॥ (७)

अक्ष॒न्नमी॑मदन्त॒ ह्यव॑ प्रि॒या अ॑धूषत॥ अस्तो॑षत॒ स्वभा॑नवो॒ विप्रा॒ नवि॑ष्ठया म॒ती॥ योजा॒ न्विन्द्र ते॒ हरी॑॥ अक्ष॑न् पि॒तरोऽमी॑मदन्त पि॒तरोऽती॑तृपन्त पि॒तरोऽमी॑मृजन्त पि॒तरः॑॥ परे॑त पितरः सोम्या गम्भी॒रैः प॒थिभिः॑ पू॒र्व्यैः॥ अथा॑ पि॒तॄन्थ्सु॑वि॒दत्राँ॒ अपी॑त य॒मेन॒ ये स॑ध॒मादं॒ मद॑न्ति॥ मनो॒ न्वा हु॑वामहे नाराश॒ꣳसेन॒ स्तोमे॑न पितृ॒णां च॒ मन्म॑भिः॥ आ (८)

न॑ एतु॒ मनः॒ पुनः॒ क्रत्वे॒ दक्षा॑य जी॒वसे॑॥ ज्योक् च॒ सूर्य॑ दृ॒शे॥ पुन॑र्नः पि॒तरो॒ मनो॒ ददा॑तु॒ दैव्यो॒ जनः॑॥ जी॒वं व्रात॑ꣳ

सचेमहि॥ यद॒न्तरि॑क्षं पृथि॒वीमु॒त द्यां यन्मा॒तरं॑ पि॒तरं॑ वा जिहि॒ꣳसि॒म॥ अ॒ग्निर्मा॒ तस्मा॒देन॑सो॒ गार्ह॑पत्यः॒ प्र मु॑ञ्चतु दुरि॒ता यानि॑ चकृ॒म क॒रोतु॒ मामने॒नसम्॥ (९)

॥उशन्तस्त्वा हवामहे॥

(तैत्तिरीयसंहिता २.६.१२)

उ॒शन्त॑स्त्वा हवामह उ॒शन्तः॒ समि॑धीमहि। उ॒शन्नु॑श॒त आ व॑ह पि॒तॄन् ह॒विषे॒ अत्त॑वे। त्वꣳ सो॑म॒ प्रचि॑कितो मनी॒षा त्वꣳ रजि॑ष्ठ॒मनु॑ नेषि॒ पन्था॑म्। तव॒ प्रणी॑ती पि॒तरो॑ न इन्दो दे॒वेषु॒ रत्न॑मभजन्त॒ धीराः॑। त्वया॒ हि नः॑ पि॒तरः॑ सोम॒ पूर्वे॒ कर्मा॑णि च॒क्रुः प॑वमान॒ धीराः॑। व॒न्वन्नवा॑तः परि॒धीꣳ रपो॑र्णु वी॒रेभि॒रश्वै॑र्म॒घवा॑ भवा - (६५)

नः। त्वꣳ सो॑म पि॒तृभिः॑ संविदा॒नोऽनु॒ द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तन्थ। तस्मै॑ त इन्दो ह॒विषा॑ विधेम व॒यꣳ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्। अग्नि॑ष्वात्ताः पितर॒ एह ग॑च्छत॒ सद॑ःसदः सदत सुप्रणीतयः। अ॒त्ता ह॒वीꣳषि॒ प्रय॑तानि ब॒र्हिष्यथा॑ र॒यिꣳ सर्व॑वीरं दधातन। बर्हि॑षदः पितर ऊ॒त्यर्वा॑गि॒मा वो॑ ह॒व्या

च॑कृमा जु॒षध्वम्॑। त आ ग॒तावं॑सा॒ शन्त॑मे॒नाथा॒स्मभ्य॒ꣳ (६६)
शं योर॑र॒पो द॑धात। आहं पि॒तॄन्थ्सु॑वि॒दत्राꣳ॑ अविथ्सि॒ नपा॑तं च वि॒क्रम॑णं च॒ विष्णोः॑। ब॒र्हि॒षदो॒ ये स्व॒धया॑ सु॒तस्य॒ भज॑न्त पि॒त्वस्त इ॒हाग॑मिष्ठाः। उप॑हूताः पि॒तरो॑ बर्हि॒ष्येषु॑ नि॒धिषु॑ प्रि॒येषु॑। त आग॑मन्तु॒ त इ॒ह श्रु॑व॒न्त्वधि॑ ब्रुवन्तु॒ ते अ॑वन्त्व॒स्मान्। उदी॑रता॒मव॑र॒ उत्परा॑स॒ उन्म॑ध्य॒माः पि॒तरः॑ सो॒म्यासः॑। असु॑ (६७)

य ई॒युर॑वृ॒का ऋ॑त॒ज्ञास्ते नो॑ऽवन्तु पि॒तरो॒ हवे॑षु। इ॒दं पि॒तृभ्यो॒ नमो॑ अस्त्व॒द्य ये पूर्वा॑सो॒ य उप॑रास ई॒युः। ये पार्थि॑वे॒ रज॒स्या निष॑त्ता॒ ये वा॑ नू॒नꣳ सु॑वृ॒जना॑सु वि॒क्षु। अधा॒ यथा॑ नः पि॒तरः॒ परा॑सः प्र॒त्नासो॑ अग्न ऋ॒तमा॑शुषा॒णाः। शुचीद॑य॒न्दीधि॑तिमुक्थ॒शासः॒ क्षामा॑ भि॒न्दन्तो॑ अरु॒णीरप॑ व्रन्न्। यद॑ग्ने (६८)

कव्यवाहन पि॒तॄन् यक्ष्यृ॑ता॒वृध॑ः। प्र च॑ ह॒व्यानि॑ वक्ष्यसि दे॒वेभ्य॑श्च पि॒तृभ्य॒ आ। त्वम॑ग्न ईडि॒तो जा॑तवे॒दो-ऽवा॑ड्ढ॒व्यानि॑ सुर॒भीणि॑ कृ॒त्वा। प्रादाः॑ पि॒तृभ्य॑ः स्व॒धया॒ ते अ॑क्षन्न॒द्धि त्वं दे॑व॒ प्रय॑ता ह॒वीꣳषि॑। मात॑ली क॒व्यैर्य॒मो

अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः। याꣳश्च देवा वावृधुर्ये च देवान्थ्स्वाहाऽन्ये स्वधयाऽन्ये मदन्ति। (६९)

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः। आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व। अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञियेभिर्यमं वैरूपैरिह मादयस्व। विवस्वन्तꣳ हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे बर्हिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः। तेषां वयꣳ सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम॥ (७०)

॥भक्षेहि मा विश॥

(तैत्तिरीयसंहिता ३.२.५)

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा बाहुभ्याꣳ सघ्यासं नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव ख्येषं मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्ववाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि विश्वचर्षणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दक्षाय रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायाऽऽयुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यन्दिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य (१७)

पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयाम्यादित्यवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। हिन्व मे गात्रा हरिवो गणान्मे मा वि तीतृषः। शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिमति (१८)

गाः। अपाम सोममृता अभूमादर्श्म ज्योतिरविदाम देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य। यन्म

आ॒त्मनो॑ मि॒न्दाभू॑दग्निस्तत्पुन॒राहा॑र्जा॒तवे॑दा॒ विच॑र्षणिः। पुन॑र॒ग्निश्चक्षु॑रदा॒त्पुन॒रिन्द्रो॒ बृह॒स्पतिः॑। पुन॑र्मे अश्विना यु॒वं चक्षु॒रा ध॑त्तम॒क्ष्योः। इ॒ष्टय॑जुषस्ते देव सोम स्तु॒तस्तो॑मस्य (१९)

श॒स्तोक्थ॑स्य॒ हरि॑वत॒ इन्द्र॑पीतस्य॒ मधु॑मत॒ उप॑हूत॒स्योप॑हूतो भक्षयामि। आ॒पूर्या॒ः स्था मा॑ पूरयत प्र॒जया॑ च॒ धने॑न च। ए॒तत्ते॑ तत॒ ये च॒ त्वामन्वे॒तत्ते॑ पितामह॒ प्रपितामह॒ ये च॒ त्वामन्वत्र॑ पितरो यथाभा॒गं म॑न्दध्वं॒ नमो॑ वः पितरो॒ रसा॑य॒ नमो॑ वः पितर॒ः शुष्मा॑य॒ नमो॑ वः पितरो जी॒वाय॒ नमो॑ वः पितरः (२०)

स्व॒धाये॒ नमो॑ वः पितरो म॒न्यवे॒ नमो॑ वः पितरो घो॒राय॒ पित॑रो॒ नमो॑ वो॒ य ए॒तस्मिँ॑ल्लो॒के स्थ यु॒ष्माꣳस्तेऽनु॒ यँ॑ऽस्मिँ॑ल्लो॒के मां तेऽनु॒ य ए॒तस्मिँ॑ल्लो॒के स्थ यू॒यं तेषां॒ वसि॑ष्ठा भूयास्त॒ यँ॑-ऽस्मिँ॑ल्लो॒के॑ऽहं तेषां॒ वसि॑ष्ठो भूयासं॒ प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो विश्वा॑ जा॒तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव। (२१)

यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यꣳ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्। दे॒वकृ॑त॒स्यैन॑सोऽव॒यज॑नमसि मनु॒ष्य॑कृत॒स्यैन॑सो-

ऽव॒यज॑नमसि पि॒तृकृ॑त॒स्यैन॑सोऽव॒यज॑नमस्य॒फ्सु धौ॒तस्य॑ सोम देव ते॒ नृभिः॑ सु॒तस्ये॒ष्टय॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य शा॒स्तोक्थ॑स्य॒ यो भ॒क्षो अ॑श्व॒सनि॒र्यो गो॒सनि॒स्तस्य॑ ते पि॒तृभि॑र्भ॒क्षं कृ॑त॒स्योप॑हूत॒स्योप॑हूतो भक्षयामि॥ (२२)

॥ध्रुवासि धरुणास्तृता॥

(तैत्तिरीयसंहिता ४.२.९)

ध्रु॒वासि॑ ध॒रुणास्तृ॑ता वि॒श्वक॑र्मणा॒ सुकृ॑ता। मा त्वा॑ समु॒द्र उद्व॑धी॒न्मा सु॑प॒र्णोऽव्य॑थमाना पृथि॒वीं दृ॑ꣳह। प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु पृथि॒व्याः पृ॒ष्ठे व्यच॑स्वती॒म्प्रथ॑स्वती॒म्प्रथो॑ऽसि पृथि॒व्य॑सि॒ भूर॑सि॒ भूमि॑र॒स्यदि॑तिरसि वि॒श्वधा॑या॒ विश्व॑स्य॒ भुव॑नस्य ध॒र्त्री पृ॑थि॒वीं य॑च्छ पृथि॒वीं दृ॑ꣳह पृथि॒वीं मा हि॑ꣳसी॒र्विश्व॑स्मै प्रा॒णाया॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ (३६)

च॒रित्रा॑याग्निस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छ॒र्दिषा॒ शन्त॑मेन॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती॒ परु॑षःपरुषः॒ परि॑। ए॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु स॒हस्रे॑ण श॒तेन॑ च। या श॒तेन॑ प्रत॒नोषि॑ स॒हस्रे॑ण वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते

देवीष्टके वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्। अषा॑ढासि॒ सह॑माना॒ सह॒स्वारा॑तीः॒ सह॑स्वारातीय॒तः सह॑स्व॒ पृत॑ना॒ः सह॑स्व पृतन्य॒तः। स॒हस्र॑वीर्या (३७)

अ॒सि॒ सा मा॑ जिन्व। मधु॒ वाता॑ ऋताय॒ते मधु॑ क्षरन्ति॒ सिन्ध॑वः। माध्वी॑र्नः स॒न्त्वोष॑धीः। मधु॒ नक्त॑मु॒तोषसि॒ मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ꣳ रजः॑। मधु॒ द्यौर॑स्तु नः पि॒ता। मधु॑मान्नो॒ वन॒स्पति॒र्मधु॑माꣳ अस्तु॒ सूर्यः॑। माध्वी॒र्गावो॑ भवन्तु नः। म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न इ॒मं य॒ज्ञम्मि॑मिक्षताम्। पि॒पृ॒तां नो॒ भरी॑मभिः। तद्विष्णोः॑ पर॒मम् (३८)

प॒दꣳ सदा॑ पश्यन्ति सू॒रयः॑। दि॒वीव॒ चक्षु॒रात॑तम्। ध्रु॒वासि॑ पृथिवि॒ सह॑स्व पृतन्य॒तः। स्यू॒ता दे॒वेभि॑र॒मृते॒नागाः॑। यास्ते॑ अग्ने॒ सूर्ये॒ रुचः॑ उद्य॒तो दिव॑मात॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभिः॑। ताभि॒ः सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य नस्कृधि। या वो॑ देवा॒ः सूर्ये॒ रुचो॒ गोष्वश्वे॑षु॒ या रुचः॑। इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभि॒ः सर्वा॑भी॒ रुचं॑ नो धत्त बृहस्पते। वि॒राट् (३९)

ज्योति॑रधारयथ्स॒म्राड्ज्योति॑रधारयथ्स्व॒राड्ज्योति॑रधारयत्। अग्ने॑ यु॒क्ष्वा हि ये तवाश्वा॑सो देव सा॒धवः॑। अर॒ं वह॑न्त्या॒शवः॑। यु॒क्ष्वा

हि देवहूतमाꣳ अश्वाꣳ अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्व्यः सदः। द्रफ्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रफ्सं जुहोम्यनु सप्त (४०)

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च। अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान्रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वा रुचे त्वा समिथ्स्रवन्ति सरितो न धेनाः। अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः। घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्। तस्मिन्थ्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते हरयः सप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥ (४१)

॥ यास्ते अग्ने ॥

(तैत्तिरीयसंहिता ५.७.८)

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्दवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति

यास्ते॑ अग्ने स॒मिधो॒ यानि॑ (३३)

धामेत्या॑हैषा वा अ॒ग्नेः स्व॑यश्चि॒तिर॒ग्निरे॒व तद॒ग्निं चि॑नोति॒ नाध्व॒र्युरा॒त्मनो॒ऽन्तरे॑ति॒ चत॑स्र॒ आशाः॒ प्र च॑रन्त्व॒ग्नय॑ इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं न॑यतु प्रजा॒नन्न्। घृ॒तम्पिन्व॑न्न॒जरꣳ॑ सु॒वीरं॒ ब्रह्म॑ स॒मिद्भ॑व॒त्याहु॑तीनाम्। सु॒व॒र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒कायोप॑ धीयते॒ यत्कू॒र्मश्चत॑स्र॒ आशाः॒ प्र च॑रन्त्व॒ग्नय॒ इत्या॑ह (३४)

दिश॑ ए॒वैतेन॒ प्र जा॑नाती॒मं नो॑ य॒ज्ञं न॑यतु प्रजा॒नन्नित्या॑ह सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भ॑नी॑त्यै॒ ब्रह्म॑ स॒मिद्भ॑व॒त्याहु॑तीना॒मित्या॑ह॒ ब्रह्म॑णा॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न् यद्ब्रह्म॑ण्वत्योप॒दधा॑ति॒ ब्रह्म॑णै॒व तद्यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॒ग्निस्तस्य॑ प्र॒जाः प॒शव॒श्छन्दाꣳ॑सि रू॒पꣳ सर्वा॒न् वर्णा॒निष्ट॑कानां कुर्याद्रू॒पेणै॒व प्र॒जां प॒शून्छन्दा॒ꣳस्यव॑ रु॒न्द्धे-ऽथो॑ प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैन॑म्प॒शुभ्य॒श्छन्दो॑भ्योऽव॒रुद्ध्य॑ चिनुते॥ (३५)

(तैत्तिरीय-ब्राह्मणम्/अष्टकम्–१/प्रश्नः—२/अनुवाकः–३)

सन्त॑ति॒र्वा ए॒ते ग्हा॑ः। यत्पर॑ः सामानः। वि॒षू॒वान्दि॑वाकी॒र्त्यम्॑। यथा॒ शाला॑यै॒ पक्ष॑सी। ए॒वꣳ स॑वथ्स॒रस्य॒ पक्ष॑सी। यदे॒तेन गृ॒ह्येरन्। विषू॑ची संवथ्स॒रस्य॒ पक्ष॑सी॒ व्यव॑स्रꣳसेयाताम्।

आर्तिमार्च्छेयुः। यदेते गृह्यन्ते। यथा शालायै पक्षसी मध्यमं वꣳशमभि समायच्छति॥३३॥

एवꣳ संवथ्सरस्य पक्षसी दिवाकीर्त्यमभि सं तन्वन्ति। नार्तिमार्च्छन्ति। एकविꣳशमहर्भवति। शुक्राग्रा ग्रहा गृह्यन्ते। प्रत्युत्तब्ध्यै सयत्वाय। सौर्य एतदहः पशुरालभ्यते। सौर्योऽतिग्राह्यो गृह्यते। अहरेव रूपेण समर्धयन्ति। अथो अह्न एवैष बलिर्ह्रियते। सप्तैतदहरतिग्राह्या गृह्यन्ते॥३४॥

सप्त वै शीर्ष्णयाः प्राणाः। असावादित्यः शिरः प्रजानाम्। शीर्षन्नेव प्रजानां प्राणान्दधाति। तस्माथ्सप्त शीर्षन्प्राणाः। इन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा। असुरान्पराभाव्य। स इमाँल्लोकानभ्यजयत्। तस्यासौ लोकोऽनभिजित आसीत्। तं विश्वकर्मा भूत्वाऽभ्यजयत्। यद्वैश्वकर्मणो गृह्यते॥३५॥

सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै। प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते। ये वैश्वकर्मणं गृह्णते। आदित्यः श्वो गृह्यते। इयं वा अदितिः। अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति। अन्योन्यो गृह्यते। विश्वान्येवान्येन कर्माणि कुर्वाणा यन्ति। अस्यामन्येन प्रति

तिष्ठन्ति। तावाऽपरार्धाथ्संवथ्सरस्यान्योन्यो गृह्येते। तावुभौ सह महाव्रते गृह्येते। यज्ञस्यैवान्तं गत्वा। उभयोर्लोकयोः प्रति तिष्ठन्ति। अर्क्यमुक्थं भवति। अन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै॥३६॥

(तैत्तिरीयकाठकम्/प्रश्नः–३/अनुवाकः–९)

ऋचां प्राची महती दिगुच्यते। दक्षिणामाहुर्यजुषामपाराम्। अथर्वणामङ्गिरसां प्रतीची। साम्नामुदीची महती दिगुच्यते। ऋग्भिः पूर्वाह्णे दिवि देव ईयते। यजुर्वेदे तिष्ठति मध्ये अह्नः। सामवेदेनाऽस्तमये महीयते। वेदैरशून्यस्त्रिभिरेति सूर्यः। ऋग्भ्यो जाताꣳ सर्वशो मूर्तिमाहुः। सर्वा गतिर्याजुषी हैव शश्वत्॥४९॥

सर्वं तेजः सामरूप्यꣳ ह शश्वत्। सर्वꣳ हेदं ब्रह्मणा हैव सृष्टम्। ऋग्भ्यो जातं वैश्यं वर्णमाहुः। यजुर्वेदं क्षत्रियस्याऽऽहुर्योनिम्। सामवेदो ब्राह्मणानां प्रसूतिः। पूर्वे पूर्वेभ्यो वच एतदूचुः। आदर्शमग्निं चिन्वानाः। पूर्वे विश्वसृजोऽमृताः। शतं वर्षसहस्राणि। दीक्षिताः सत्रमासत॥५०॥

तप॑ आसीद्गृ॒हप॑तिः। ब्रह्म॑ ब्र॒ह्माऽभ॑वथ्स्व॒यम्। स॒त्यꣳ ह॒ होतै॑षा॒मासी॑त्। यद्वि॑श्व॒सृज॒ आस॑त। अ॒मृत॑मेभ्य॒ उद॑गायत्। स॒हस्रं॑ परिवथ्स॒रान्। भू॒तꣳ ह॑ प्रस्तो॒तैषा॒मासी॑त्। भ॒वि॒ष्यत्प्रति॑ चाहरत्। प्रा॒णो अ॑ध्व॒र्युर॑भवत्। इ॒दꣳ सर्व॒ꣳ सिषा॑सताम्॥५१॥

अ॒पा॒नो वि॒द्वाना॒वृत॑ः। प्रति॒प्राति॑ष्ठदध्व॒रे। आ॒र्त॒वा उ॑पगा॒तार॑ः। स॒द॒स्या॑ ऋ॒तवो॑ऽभवन्। अ॒र्ध॒मा॒साश्च॒ मासा॑श्च। च॒म॒सा॒ध्व॒र्य॒वोऽभ॑वन्। अ॒शꣳ स॒द्ब्रह्म॑ण॒स्तेज॑ः। अ॒च्छा॒वा॒कोऽभ॑व॒द्यश॑ः। ऋ॒तमे॑षां प्रशा॒स्ताऽऽसी॑त्। यद्वि॑श्व॒सृज॒ आस॑त॥५२॥

ऊर्ग्राजा॑न॒मुद॑वहत्। ध्रु॒व॒गो॒पः सहो॑ऽभवत्। ओजो॒ऽभ्य॑ष्टौ॒द्ग्राव्ण्ण॑ः। यद्वि॑श्व॒सृज॒ आस॑त। अप॑चितिः पो॒त्रीया॑मयजत्। ने॒ष्ट्रीया॑मयज॒त्त्विषि॑ः। आग्नी॑द्ध्राद्वि॒दुषी॑ स॒त्यम्। श्र॒द्धा है॒वाय॑जथ्स्व॒यम्। इरा॒ पत्नी॑ विश्व॒सृजा॑म्। आकू॑तिरपिनड्ढ॒विः॥५३॥

इ॒ध्मꣳ ह॒ क्षुच्चै॑भ्य उ॒ग्रे। तृ॒ष्णा चाऽऽव॑हतामु॒भे। वागे॑षाꣳ सुब्रह्म॒ण्याऽऽसी॑त्। छ॒न्दो॒यो॒गान् वि॑जान॒ती। क॒ल्प॒त॒न्त्राणि॑

तन्वा॒नाऽह॑ः। स॒ꣳस्थाश्च॑ सर्व॒शः। अ॒हो॒रा॒त्रे प॑शुपा॒ल्यौ। मु॒हू॒र्ताः प्रे॒ष्या॑ अभवन्। मृ॒त्युस्तद॑भवद्धा॒ता। श॒मि॒तोग्रो वि॒शां पतिः॑॥५४॥

वि॒श्व॒सृज॑ः प्रथ॒माः स॒त्रमा॑सत। स॒हस्र॑सम॒ं प्रसु॑तेन॒ यन्त॑ः। ततो॑ ह जज्ञे॒ भुव॑नस्य गो॒पाः। हि॒र॒ण्मय॑ः श॒कुनि॒र्ब्रह्म॒ नाम॑। येन॒ सूर्य॒स्तप॑ति॒ तेज॑से॒द्धः। पि॒ता पु॒त्रेण॑ पितृ॒मान् योनि॑योनौ। नाव॑दविन्मनुते॒ तं बृ॒हन्तम्॑। स॒र्वा॒नु॒भुमा॒त्मानꣳ सम्पराये। ए॒ष नि॒त्यो म॑हि॒मा ब्रा॑ह्म॒णस्य॑। न कर्म॑णा वर्धते॒ नो कनी॑यान्॥५५॥

तस्यै॒वाऽऽत्मा प॑द॒वित्तं वि॑दित्वा। न कर्म॑णा लिप्यते॒ पाप॑केन। पञ्च॑पञ्चा॒शत॑स्त्रि॒वृत॑ः संवथ्स॒राः। पञ्च॑पञ्चा॒शत॑ः पञ्चद॒शाः। पञ्च॑पञ्चा॒शत॑ः सप्तद॒शाः। पञ्च॑पञ्चा॒शत॑ एकवि॒ꣳशाः। वि॒श्व॒सृजा॑ꣳ स॒हस्र॑संवथ्सरम्। ए॒तेन॒ वै वि॑श्व॒सृज॑ इ॒दं विश्व॑मसृजन्त। यद्विश्व॒मसृ॑जन्त। तस्मा॑द्विश्व॒सृज॑ः। विश्व॑मेना॒नन॒ु प्रजा॑यते। ब्रह्म॑ण॒ः सायु॑ज्यꣳ सलो॒कता॑ं यन्ति। ए॒तासा॑मे॒व दे॒वता॑ना॒ꣳ सायु॑ज्यम्। सा॒र्ष्टिताꣳ समानलो॒कता॑ं यन्ति। य ए॒तद॑ुप॒यन्ति॑। ये

चैनत्प्राहुः। येभ्यश्चैनत्प्राहुः॥५६॥ ॐ॥

generated on **July 6, 2024**

Downloaded from

http://stotrasamhita.github.io | StotraSamhita | Credits